

HAVOTIRLANISH O'SMIR DEPRESSIYA HOLATINI KELITIRIB CHIQRUVCHI OMIL SIFATIDA

Vaxabova Sojida Sulton qizi

TMC instituti Pedagogika va Psixologiya yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu dissertatsiya havotirlanishning o'smir depressiyasini keltirib chiqaruvchi muhim omil sifatidagi rolini IMRAD (Kirish, Adabiyotlar sharhi, Metodologiya, Natijalar va tahlil, Muhokama, Xulosa) tuzilmasiga muvofiq o'rganadi. Mavjud ilmiy adabiyotlarni tanqidiy tahlil qilish va sintez qilish orqali, dissertatsiya havotirlanish va depressiya o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni, ularning rivojlanish traektoriyalarini, kognitiv mexanizmlarni va umumiy xavf omillarini yoritadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, havotirlanish ko'pincha depressiyadan oldin keladi yoki u bilan birga sodir bo'ladi, bu esa kognitiv buzilishlar (masalan, ruminatsiya, noto'g'ri atributsiya uslubi) orqali yuzaga keladi. Dissertatsiya ushbu ikki holatning yuqori komorbidligini, ularning funksional buzilishlarga olib kelishini va erta aralashuv zarurligini ta'kidlaydi. Yakuniy xulosalar o'smirlarda depressiyani oldini olish va davolash uchun havotirlanishni maqsadli skrining qilish va kompleks yondashuvlarni ishlab chiqish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Havotirlanish, o'smir depressiyasi, komorbidlik, kognitiv buzilishlar, rivojlanish psixopatologiyasi, erta aralashuv, IMRAD

O'smirlik davri shaxsiyat shakllanishining muhim bosqichi bo'lib, bu davrda psixologik zaifliklar, jumladan, havotirlanish va depressiya kabi ruhiy salomatlik muammolari ko'pincha yuzaga chiqadi. Jahon miqyosida o'smirlar orasida depressiya tarqalishi tobora ortib bormoqda, ayniqsa COVID-19 pandemiyasidan so'ng bu ko'rsatkich sezilarli darajada oshgan [3]. Depressiya o'smirlarning akademik faoliyatiga, ijtimoiy munosabatlariga va umumiy hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu dissertatsiya havotirlanishning o'smir depressiyasini keltirib chiqaruvchi omil sifatidagi rolini o'rganish uchun tizimli adabiyotlar sharhi va tanqidiy sintez yondashuvidan foydalanadi. Tadqiqotning metodologik asosini mavjud empirik tadqiqotlar, longitudinal izlanishlar va tizimli sharhlar tashkil etadi.

Tadqiqot uchun ma'lumotlar asosan ilmiy jurnallarda nashr etilgan, ingliz tilidagi peer-reviewed maqolalardan olingan. Ushbu dissertatsiya uchun taqdim etilgan oltita asosiy manba (longitudinal tadqiqotlar, tizimli sharhlar, bashorat modellari bo'yicha tadqiqotlar) tanlab olindi. Tanlash mezonlari havotirlanish va depressiya o'rtasidagi bog'liqlikni, ularning o'smirlardagi rivojlanish traektoriyalarini, kognitiv mexanizmlarni va xavf omillarini o'rganuvchi tadqiqotlarga qaratilgan.

Mavjud adabiyotlarni sintez qilish natijasida havotirlanishning o'smir depressiyasini keltirib chiqaruvchi muhim omil sifatidagi roli bir qator asosiy topilmalar orqali tasdiqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, havotirlanish va depressiya o'smirlar orasida yuqori darajada komorbidlikka ega [2]. Depressiyaga chalingan yoshlarning sezilarli qismida (15-75%) havotirlanish buzilishlari ham mavjud bo'lib, bu ikki holatning bir-biriga chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Bu komorbidlik nafaqat simptomlarning birgalikda namoyon bo'lishini, balki ularning rivojlanish traektoriyalarida ham o'zaro ta'sirini anglatadi [1]. Xitoyda o'tkazilgan tadqiqotda o'smirlar orasida havotirlanish (46.6%) depressiyadan (25.9%) ko'ra ko'proq

tarqalganligi, ammo ikkala holatning simptomlari o'rtasida zich o'zaro bog'liqliklar mavjudligi aniqlangan [4].

Longitudinal tadqiqotlar havotirlanishning ko'pincha depressiyadan oldin kelishini yoki u bilan birga rivojlanishini ko'rsatadi [2]. "Komorbidlikning ortib borayotgan simptomlari" sinfi havotirlanish va depressiyaning birgalikda kuchayib borishini tasdiqlaydi, bu esa kognitiv buzilishlar, xususan, salbiy stimullarni talqin qilish va xotira buzilishlari bilan bog'liq [1]. Bu topilma havotirlanishning depressiya uchun potentsial prekursor yoki kuchaytiruvchi omil sifatidagi rolini mustahkamlaydi.

Ushbu tadqiqot natijalari havotirlanishning o'smir depressiyasini keltirib chiqaruvchi omil sifatidagi murakkab va ko'p qirrali rolini tasdiqlaydi. Havotirlanish va depressiya o'rtasidagi yuqori komorbidlik [2] shuni ko'rsatadiki, bu ikki holatni alohida-alohida emas, balki bir-biriga bog'liq tizim sifatida ko'rib chiqish kerak. Longitudinal tadqiqotlar [1, 4] havotirlanish simptomlarining depressiya simptomlarining rivojlanishiga ta'sirini, ayniqsa kognitiv buzilishlar orqali, yaqqol ko'rsatadi.

Ko'p yo'lli modelning ahamiyati

"Ko'p yo'lli model" [2] havotirlanish va depressiya o'rtasidagi munosabatlarni tushunish uchun qimmatli nazariy asosni taqdim etadi. Havotirlanish diatezi bo'lgan yoshlarda havotirlanish bilan bog'liq buzilishlar (masalan, ijtimoiy fobiya) depressiyaga olib kelishi mumkinligi, bu esa havotirlanishni depressiya uchun potentsial prekursor sifatida ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Shuningdek, ikkala holat uchun umumiy diatezi bo'lgan shaxslarning mavjudligi, bu ikki kasallikning birgalikda rivojlanishini tushuntiradi. Bu model klinik amaliyotda differensial diagnostika va maqsadli aralashuv strategiyalarini ishlab chiqish uchun muhim ahamiyatga ega.

Ushbu dissertatsiya havotirlanishning o'smir depressiyasini keltirib chiqaruvchi muhim omil sifatidagi rolini har tomonlama tahlil qildi. Mavjud ilmiy adabiyotlarni sintez qilish natijasida quyidagi asosiy xulosalarga erishildi:

Yuqori komorbidlik: Havotirlanish va depressiya o'smirlar orasida yuqori darajada komorbidlikka ega bo'lib, bu ikki holat ko'pincha birgalikda namoyon bo'ladi va bir-birining rivojlanishiga ta'sir qiladi. Havotirlanish simptomlari ko'pincha depressiyadan oldin keladi yoki u bilan birga rivojlanadi.

Kognitiv mexanizmlar: Ruminatsiya, disfunktsional munosabatlar, atributsiya uslubi, shuningdek, salbiy stimullarni noto'g'ri talqin qilish va xotira buzilishlari kabi kognitiv zaifliklar havotirlanish va depressiya o'rtasidagi bog'liqlikda asosiy vositachi mexanizmlar bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Anxiety and Depressive Symptom Trajectories in Adolescence and ... - <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7554006/>
2. Comorbidity of Anxiety and Depression in Children and Adolescents - <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4006306/>
3. Predictive factors for the development of depression in children and ... - <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsyt.2024.1460801/full>
4. Longitudinal Associations Between Anxiety and Depressive ... - PMC - <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11919059/>

5. Prediction models for longitudinal trajectories of depression and ... -
<https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2025.10.09.25337650v1.full-text>

